

ROCZ NIK LUBUS KI

NIK LUBUSK
2 (1996)
w okresie z

22

MŁODZIEŻ W OKRESIE
ZMIAN ORGANIZACJI
SPOŁECZEŃSTWA

**ROCZNIK
LUBUSKI**

LUBUSKIE TOWARZYSTWO NAUKOWE

**ROCZNIK
LUBUSKI
TOM XXII Cz. 2**

**MŁODZIEŻ W OKRESIE
ZMIAN ORGANIZACJI
SPOŁECZEŃSTWA**

Pod redakcją

EDWARDA HAJDUKA
i BOGDANA IDZIKOWSKIEGO

ZIELONA GÓRA 1996

Copyright © by
Lubuskie Towarzystwo Naukowe
Zielona Góra 1996

REDAKTOR NACZELNY
Kazimierz Bartkiewicz

KOLEGIUM REDAKCYJNE
Jerzy Brzeziński, Marian Eckert,
Leszek Gołdyka, Edward Hajduk,
Barbara Kołodziejska, Regina Orzełek-Bujak,
Wojciech Sitek (Wrocław), Andrzej Toczewski,
Hans N. Weiler (Frankfurt/Oder, RFN)
Sekretarz: Bogdan Idzikowski

PROJEKT OKŁADKI
Witold Michorzewski

TLUMACZENIA STRESZCZEŃ
Anna Kubrak
Krystyna Trychoń-Cieślak

REDAKCJA
Ewa Raczyńska-Patalasowa

SKŁAD KOMPUTEROWY
Beata Laucz

ISSN 0485-3083

WYDANIE PUBLIKACJI DOFINANSOWANE PRZEZ
KOMITET BADAŃ NAUKOWYCH
ORAZ URZĄD MIASTA W ZIELONEJ GÓRZE

125/96

SPIS TREŚCI

I. STUDIA, ROZPRAWY, ARTYKUŁY

WPROWADZENIE

(Edward Hajduk) 7

HANS MERKENS

Die Konstituierung des Selbst in der Jugendzeit. — Am Beispiel der Daten aus einer internationalen Jugendstudie 11

BOGDAN IDZIKOWSKI

Orientacje życiowe młodzieży miasta przygranicznego.
Próba typologii 39

WŁADIMIR T. LISOWSKI

Молодежь и образование на пороге XXI века 61

* * *

EWA NARKIEWICZ-NIEDBALEC

Przemiany aspiracji edukacyjnych młodzieży miasta przygranicznego . . . 69

IRMGARD STEINER, GERHARD WENZKE

Schüler in ihrer Schule — Subjekt oder Objekt? Ein Vergleich
zwischen Frankfurt/Oder und Ślubice 81

ELŻBIETA PAPIÓR, MARIA ZIELIŃSKA

Udział młodzieży w życiu szkoły. Ciągłość i zmiana. 93

DAGMAR BERGS-WINKELS, GABRIELLE CLABEN, KLAUS BOEHNKE

Wer macht sich Sorgen um die Umwelt? Eine Beschreibung von Personenmerkmalen von ökologisch besorgten und sorgloseren Schülern und Schülerinnen in Polen und Deutschland 107

KRZYSZTOF LISOWSKI

Uczniowie ślubiccy i ich rodziny (1992-1995) 117

LECH SZCZEGÓŁA

Przyczynek do problemu trwania i zmiany stereotypów narodowych . . . 127

MARIA FIC, DANIEL FIC	
Podstawy współpracy transgranicznej w Polsce (na przykładzie wydatków cudzoziemców)	135
JACEK KURZĘPA	
Tolerancja pogranicza - pogranicze tolerancji	149
ZDZISŁAW WOŁK	
Problemy przestępczości na pograniczu (na przykładzie województwa gorzowskiego).	161

* * *

EDWARD HAJDUK	
Oddziaływanie ideologii klasy średniej w Polsce. Źródła ograniczeń.	169
BARBARA HAJDUK	
Pomiar efektywności kształcenia pedagogicznego (badania . . . . . podłużne)	185

II. RECENZJE

Otwarta granica. Raport z badań na pograniczu polsko-niemieckim 1991-1993, red. Stanisław Lisiecki, Instytut Zachodni, Poznań, 1995, ss. 338 (Lech Szczegół)	199
Dorota Rybczyńska, Poziom życia rodzin a poczucie ubóstwa. Badania socjologiczne w rejonie Polski zachodniej, Wydawnictwo WSP, Zielona Góra 1995, ss. 190 (Zdzisław Wołk).	202
Janina Stankiewicz, Jerzy Walkowiak, Odmiany grupowego życia młodzieży miejskiej. Socjologiczne studium nad stowarzyszeniowymi, zrzeszenio- wymi i instytucyjnymi formami skupienia młodzieży w lokalnej zbioro- wości, Poznań-Zielona Góra 1994, ss. 244 (Edward Hajduk)	203

WPROWADZENIE

W miejscowościach usytuowanych w pobliżu granicy polsko-niemieckiej zachodzą zmiany przyczyniające się do wzrostu ich atrakcyjności jako miejsca zamieszkania. Atrakcyjność tę wzmacniają różne inicjatywy służące współpracy władz samorządowych miast pogranicza, różnych fundacji, towarzystw i stowarzyszeń działających w miastach po obu stronach granicy. Współpraca ma sprzyjać rozwiązywaniu problemów ochrony środowiska, usprawnieniu komunikacji, kształceniu młodzieży, upowszechnianiu kultury symbolicznej, prowadzeniu badań naukowych itp. W miastach i wsiach polskich przy granicy polsko-niemieckiej zmiany dostrzegalne są w budownictwie mieszkaniowym i usługowym oraz w wyposażeniu sklepów i punktów usługowych. Innym aspektem zmian w sytuacji ekonomicznej społeczności przygranicznych jest handel bazarowy. Zjawiska nieco mniej widoczne to handel nielegalny, także kradzionymi i przemycanymi przez granicę towarami, przestępczość kryminalna i gospodarcza, prostytutcja, narkomania i alkoholizm.

Ruch samochodowy i pieszy, turyści zaopatrujący się w sklepach lub na bazarze — to wszystko stwarza przekonanie o zupełnej płynności kontaktów społecznych, o ich sytuacyjnej a nie instytucjonalnej strukturyzacji. Podobnie sytuacyjne obramowania mają wzory zachowań werbalnych i obyczajowych. Nasycenie kontaktów społecznych zachowaniami dewiacyjnymi burzy porządek aksjologiczny, którego fundamentem jest wartość życia człowieka, jego zdrowia i bezpieczeństwa osobistego. Te wartości mogą tracić siłę motywacyjną, gdy respektowanie ich redukuje szansę realizacji aspiracji do dysponowania dobrami konsumpcyjnymi lub szansę opanowania rynku dystrybucji dóbr stanowiących źródła zasilania finansowego jednostek lub grup.

W tych społecznościach dostępne są codziennej obserwacji wskaźniki statusu materialnego mieszkańców Polski i przedstawicieli innych społeczeństw, łatwo też mieszkańcom tych terenów przyjąć pogląd, że akceptacja człowieka przez krąg osób, z którymi wchodzi w bezpośrednie styczności, stale zależy od rynkowej wartości posiadanych dóbr. Spełnienie tego kryterium wymagane jest od ludzi młodych, będących jeszcze w wieku szkolnym; łatwiejsze jest przy uchyleniu ograniczeń prawnych lub etycznych, które pewne sposoby pozyskiwania dóbr czynią karalnymi albo moralnie nagannymi.

Oslabienie motywacyjnej siły norm moralnych i norm prawnych, a wzmocnienie motywacyjnej siły posiadania dóbr materialnych rzutuje na zachowanie dzieci w rodzinie, uczniów w szkole, rówieśników w grupie młodzieżowej. Ta kategoria mieszkańców terenów przygranicznych może akceptować pogląd, że komfort życia wyznaczony stanem posiadania jest osiągalny bez konieczności

inwestowania we własny rozwój lub w przedsiębiorstwo produkcyjne, usługowe itp.

W takich warunkach społeczno-kulturalnych szkoła traci znaczenie socjalizacyjne, wzmacniają natomiast swoje oddziaływanie na młodego człowieka grupy rówieśnicze.

W czym objawia się osłabienie oddziaływania szkoły? Dostrzegalne jest rozluźnienie dyscypliny formalnej uczniów: nieobecność lub spóźnianie się na lekcje, rezygnacja z zajęć pozalekcyjnych organizowanych przez szkołę, korzystanie z każdej okazji, która usprawiedliwia nieodrabianie zadań domowych. W ocenie uczniów przydatność uzyskiwanej w szkole wiedzy do rozwiązywania ich aktualnych problemów jest mała lub żadna. Trudno im oszacować związek między sukcesami szkolnymi a karierą zawodową w przyszłości.

Wprowadzenie przez uczniów do systemu społeczno-kulturalnego szkoły skali ocen konkurencyjnej w stosunku do dydaktycznej skali ocen osłabia autorytet szkoły. Uczniowska skala premiuje zaradność życiową, szkolna daje pierwszeństwo radzeniu sobie z wymaganiami dydaktycznymi. Uczniowska skala motywuje do współzawodnictwa o poziom konsumpcji dóbr, szkolna wzmacnia aspiracje do opanowania wiedzy i umiejętności przydatnych w wyraźnie oddalonej przyszłości. We współzawodnictwie o wyznaczającą komfort życia konsumpcję dóbr nauczyciele nie są postrzegani przez uczniów jako ludzie sukcesu. Taka ocena ogranicza ich możliwości wpływania na dążenia życiowe młodzieży.

Miejscowości przygraniczne usytuowane po wschodniej stronie Nysy i Odry mają rozbudowaną sieć sklepów i instytucji usługowych, nie mają natomiast nowoczesnych zakładów produkcyjnych. Przy redukcji świadczeń realizowanych dla turystów i osób podróżujących mogą ulec pogorszeniu warunki życia tutejszych mieszkańców. Czy oni sami dostrzegają taką perspektywę?

Niektóre z wymienionych wyżej sytuacji życiowych młodzieży były przedmiotem badań, których wyniki omówiono w kilku artykułach tego tomu. Badania były prowadzone w Słubicach przez zespół pracowników naukowych Instytutu Pedagogiki Społecznej zielonogórskiej Wyższej Szkoły Pedagogicznej im. Tadeusza Kotarbińskiego, a we Frankfurcie nad Odrą przez pracowników naukowych berlińskiego Freie Universität. Takie same badania zrealizowano w Berlinie Wschodnim i Zachodnim oraz w Warszawie. Z niektórych wyników tych prac można odczytać wpływ zmian ekonomicznych i politycznych w Polsce na akceptowane wartości, dążenia życiowe i nastawienie młodzieży wobec szkoły i nauczycieli oraz wobec grup rówieśniczych.

Są jednak ważne pytania, na które nie sformułujemy odpowiedzi wykorzystując dostępne dane empiryczne. Trudno ustalić, jakie znaczenie ma formalne wykształcenie szkolne w planach życiowych młodzieży polskiej społeczności pogranicza. Nie wiemy, jak definiuje ona sukces życiowy i jaką

wartość ma dla niej komfort życia, a jaką osiągnięcia zawodowe. Czy młodzież akceptuje pogląd, że każdy człowiek sam kształtuje przebieg własnego życia, czy też pogląd, że może on oczekiwać wsparcia państwa lub innych instytucji, które przejmą za niego odpowiedzialność? Te pytania można stawiać młodzieży każdego społeczeństwa tworzącego gospodarkę rynkową i demokratyczną organizację polityczną.

Pytania, na które uzyskaliśmy odpowiedź, zostały przedstawione w tym tomie. Można było na nie odpowiedzieć korzystając z pomocy uczniów, nauczycieli i dyrektorów szkół słubickich: **mgr Krystyny Baczyńskiej, mgra Bronisława Leszczyńskiego, mgra Jana Nowaka, mgr Urszuli Rydel, mgra Stanisława Skowery**, co odnotowujemy z wdzięcznością. Pomoc w przygotowaniu pracy do opublikowania uzyskaliśmy od Pań Krystyny Ciepeli i Krystyny Roszkowskiej oraz Pana Fabiana Hajduka.

Niektóre z przedstawionych tu artykułów były przedmiotem dyskusji na seminarium polsko-niemieckim zorganizowanym w czerwcu 1995 roku w Zielonej Górze przez Instytut Pedagogiki Społecznej WSP TK i Lubuskie Towarzystwo Naukowe. Seminarium to mogło się odbyć dzięki pomocy finansowej Fundacji Współpracy Polsko-Niemieckiej w Warszawie.

Edward Hajduk